

УДК 811.162.1 Грабовський

Ірина Руденко

Академія Служби безпеки України

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА ТА ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА МІХАЛА ГРАБОВСЬКОГО В ОЦІНЦІ ІВАНА ФРАНКА

Стаття присвячена оглядові критичної та художньої спадщини Міхала Грабовського у творах Івана Франка. Досліджено місце та роль польського митця в літературному процесі та культурному житті України першої половини XIX ст.

Ключові слова: художня спадщина, романтизм, оцінка, «українська школа», народні оповідання.

Rudenko Iryna. Krytycznoliteracka i artystyczna spuścizna Michała Grabowskiego w ocenie Iwana Franki. Dany artykuł jest poświęcony przeglądowi krytycznego i artystycznego dorobku Michała Grabowskiego z punktu widzenia jego analizy Iwanem Franką. Zbadano miejsce i rolę Grabowskiego, którą, na myśl Franki, zajmował polski artysta w odniesieniu do literatury i kulturalnego życia w Ukrainie I połowy XIX st.

Kluczowe słowa: spuścizna literacka, romantyzm, ocena, «ukraińska szkoła», opowiadanie ludowe.

Rudenko Iryna. A critic and literary also artistic inheritance of Michal Grabovsky is in the estimation of Ivan Franco. This article is sanctified to the review of critical and artistic work of Michal Grabovsky from the point of view of his analysis by Ivan Franco. A place and role of Grabovsky, that, are investigational, in opinion of Franco, the Polish artist occupied in relation to literature and cultural life in Ukraine in thi I half of XIX century

Keywords: artistic inheritance, romanticism, estimation, «Ukrainian school», folk stories.

Вивчаючи українсько-польські літературні взаємини, великий український митець Іван Франко чимало уваги відводив «українській школі» в польському романтизмі. Іван Франко високо поцінював творчість поетів так званої «української школи». До неї він відносив не лише твори Антонія Мальчевського, Северина Гощинського та Богдана Залеського, а й, зокрема, деякі повісті Міхала Грабовського — видатного критика, письменника, етнографа, історика, громадського та суспільного діяча I половини XIX століття на Правобережній Україні [3, с. 113].

Мета нашої розвідки — проілюструвати та проаналізувати критичні думки Івана Франка, у яких представлені згадки про критичну та художню творчість Міхала Грабовського.

Іван Франко зазначав, що Міхал Грабовський писав польською і російською мовами. [1, с. 197] Очевидно, під працями російською мовою він мав на увазі «Otwiet poliaka russkim publicistam, po woprosu o Litwie i zapadnych gubernijach», що був надрукований у газеті «День» (1862, № 15 і 36), та «Graf Gienrich Rzewusskij» («Русская беседа», 1858, № 2–3; окреме видання: Москва, 1858). На жаль, немає жодної згадки Франка про народні пісні українською мовою, які були вміщені у «Літературі і критиці» Грабовського.

На письменницький талант Міхала Грабовського Іван Франко мав неоднозначні погляди. Він називав Грабовського другорядним письменником у літературі

Правобережної України [4, с. 191], водночас виокремлюючи його окремі праці як твори, написані на високому рівні (наприклад, «Коліївщина і степи»). Ще за життя критика побачили світ переклади цієї повісті чеською і словенською мовою, дещо згодом — і німецькою: «Opstanden og Stepperne». Саме цю повість дуже гарною вважав і Франко [4, с. 541] Про ще один, на жаль, не відомий нам твір Грабовського Франко згадував у листі до С. Давидяка від 27.05.1847 року. Іван Франко мав наміри спробувати опрацювати драматичну повість Грабовського «Мокош». Її міф пов'язаний з іншими міфами стародавньої Русі та народними переказами. Цей твір міг би дати добру основу для трагедії «Мокош» у перекладі на українську мову І. Верхрадського, під заголовком «Казка про Мокоша і відьму Дівонію» [6, с. 11]. Однак ми не маємо жодних відомостей, чи такі плани були втілені в життя.

Свою статтю «Stanisław Zdziarski. Ze studyów nad “szkołą ukraińską”» Іван Франко доповнив міркуваннями про віршоване оповідання Александра Грози «O duszach umarłych», яке, на думку Франка, було майже дослівно перероблене з праці Міхала Грабовського «O gminnych ukraińskich rodaniach». Франко закидав Здзярському, що останній не докопується, звідки ж узяв це оповідання Грабовський. Франко підкреслив, що оригінал твору дещо пізніше надрукував Пантелеймон Куліш у «Записках о Южной Руси» під заголовком «Бабуся з того світу». Франко констатував, що Куліш і Грабовський були знайомі з початку 40-х років XIX століття, і вказав, що «Грабовський передає сю легенду не лише з тими самими іменами, які знаходимо у Куліша, але в тій самій артистичній формі і з тою самою закраскою, яку надав народному оповіданню, без сумніву, сам Куліш, ми мусимо стояти на тім, що українська есхатологічна легенда, оброблена Кулішем, була перекладена на польське Грабовським, а потім перевіршована по-польськи Грозою» [2, с. 106].

У праці «Michał Grabowski, jego pisma krytyczne i pojęcia polityczne przez Dr. Tadeusza Grabowskiego» Франко визначив Міхала Грабовського як «одного з найвидатніших представників українсько-польської письменської школи, з різних причин цікаве також для історика української літератури [...] сей український шляхтич в роках 1834–1844 був, без сумніву, першим критиком у польській літературі і мав значний вплив на формування поглядів і смаку цілого покоління [...] одним із перших поляків, які звернули увагу на українську народну поезію, а особливо на наші козацькі думи, а також те, що його особистий вплив зробився важним фактором у житті та розвії одного з корифеїв нашої літератури, П. Куліша». [2, с. 294]. Пригадаймо собі, що і справді Грабовський був одним із найбільш шанованих літературних критиків I половини XIX століття, видавцем і суспільним діячем, який одним із перших (ще Маврицій Мохнацький) описав та дослідив явище «української школи», відстоював його самобутність та право на існування як окремого напрямку в літературі. Саме Грабовському належить поділ на три України: гайдамацьку, козацьку та шляхетську.

На жаль, Франко констатував, що в розвідці Тадея Грабовського не приділено уваги зв'язкам Міхала Грабовського та відносинам із близькими людьми, його суспільно-громадянській діяльності в Україні. Франко закидав також брак інформації про приятелювання і знайомство Пантелеймона Куліша і Міхала Грабовського.

Окрім того, автор зазначив, що «на його повісті з українського побуту автор статті дивиться дуже звисока і, справедливо відмовляючи їм усякої артистичної стійкості, він разом з тим не вдається в оцінку, ані в світогляд тих матеріалів, легенд, традицій, які влітає в свої повісті Грабовський, хоч і признає йому яко збирачеві немало заслугу» [2, с. 294].

Отже, наше дослідження свідчить про те, що сам Франко був досконало знайомий із критичною та художньою творчістю Міхала Грабовського. Свідченням цього є аналіз деяких наведених вище художніх праць митця, його критичного доробку різними мовами. Насамкінець варто навести слова Франка про Міхала Грабовського, які ілюструють ставлення великого українського митця до польського критика: «М. Грабовський в усякім разі немаловажна фігура в історії українсько-польського духовного розвою, фігура, що заслугує на виявлення повної правди про неї, та й при тім фігура, що може знести ту повну правду» [2, с. 294].

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко Іван. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / І. Франко. Т. 27 — Київ : Наукова думка, 1978. — 463 с.
2. Там само. — Т. 33. — 527 с.
3. Там само. — Т. 35. — 511 с.
4. Там само. — Т. 37. — 678 с.
5. Там само. — Т. 47. — 766 с.
6. Там само. — Т. 48. — 767 с.